یادداشت

معانی مختلف گفتمان‌شناسی رایج

محسن محمدی

گفتمان‌شناسی رایج و انتقادی
لطف الله یارمحمدی
نشر هرمس
تعداد : ۳۱۵۰
سال : ۱۳۸۵
قیمت : ۱۵۰۰

متفکران و محققان در رشته‌های مختلف کلمه «گفتمان» را به معانی گوناگونی به‌کار برده‌اند که البته اکثر این معانی به شدت به یکدیگر نزدیک هستند، بعضی گفتمان را قطعه‌ای از زبان معنی‌دار دانسته‌اند که اجزای آن به هم مربوطند و هدف خاصی را دنبال می‌کنند، در مورد این تعریف اگر جملات قطعه‌ای از زبان را جدا کنید می‌بینید که متن دیگر فهمیده نمی‌شود پس سازوکاری وجود دارد که این جملات را به نحو مطلوب به هم متصل می‌کند، گروهی دیگر گفتمان را محصول ارتباط و تعامل مباشران گفت‌وگو در بافتی اجتماعی- فرهنگی دانسته‌اند، به بیان دقیق‌تر سخنگویان در موقعیت‌های مختلف در خلوت مخاطب آشنا یا غریبه و برحسب بالا یا پایین بودن مقام مخاطب با شیوه‌های مختلف سخن می‌گویند، برخی دیگر نیز آن را عمل گفته (utterance) یا کنش در مقابل محصول گفته یا متن که بازنمای ساخت صوری گفتمان است می‌دانند، در این تعریف توجه خاصی به زبان به عنوان کار و عملی که از انسان سر می‌زند معطوف است و تاکیدی خاص به یکی از پایه‌های مهم منظور شناسی دارد.

آستین یکی از اولین فیلسوف‌هایی است که می‌گوید کلمه خود فی‌نفسه عمل است و نظریه گفتار کنش را به عرصه وجود وارد می‌سازد، فیلسوفان سنتی بین عمل و سخن تمایز قائل بودند و می‌گفتند سخن گفتن از عملی متفاوت از انجام خود عمل است ولی آستین با به چالش کشیدن این نظریه مدعی شد که گفته مانند دیگر اعمال ما واقعه‌ای عملی محسوب می‌شود، گفتار در عین واحد می‌تواند سه عمل مختلف انجام دهد: کنش بیان، کنش انجام و کنش تاثیر. گفتار و کنش دو روی مختلف یک سکه هستند، به تعبیر دیگر شاید بتوان گفت معنای گفتار عبارت از عملی (یا نقشی) است که با آن گفتار ملازمت دارد و البته گفتار و کنش را نمی‌توان از هم جدا دانست، چون هر عملی تحت شرایط اجتماعی خاصی صورت می‌گیرد پس تفسیر گفتار نیز تابع شرایط خاص اجتماعی است که در چارچوب آن عرضه شده است.

در گفتمان‌شناسی سنتی ما بیشتر به توصیف و تفسیر کلام در بافتی مشخص که یارمحمدی اصطلاحاً آن را بافت موقعیتی می‌نامد توجه می‌کنیم و با توجه به این بستر در حد ممکن معنی و مفهوم کلام را درمی‌یابیم، اما از نگاه مولف کتاب این بافت می‌تواند بسیار گسترده‌تر از بستری باشد که بیان و عمل در آن صورت گرفته است، از این منظر نوشتار و گفتار در بافت اجتماعی و سیاسی خاص نحوه استفاده غیرمشروع از قدرت جمعی، سلطه و عدم مساوات را صورت می‌دهد، اینکه چگونه روابط اجتماعی، هویت، دانش و قدرت از طریق متون گفتاری و نوشتاری ایجاد می‌شوند و یا اینکه چگونه موسسات و نهادهای اجتماعی مانند مدرسه و دانشگاه به وسیله و از طریق گفتمان شکل گرفته و می‌گیرند از اصلی‌ترین مباحثی هستند که مولف تحت عنوان تحلیل گفتمانی انتقادی عنوان کرده است. تحلیلگر گفتمان انتقادی با کاوش در لایه‌های زیرین گفتمان، بی‌عدالتی‌های اجتماعی نهفته را پیدا می‌کند تا برای جامعه مورد نظر آگاهی کامل و کافی به ارمغان آورد و به وسیله گفتمان در برابر بی‌عدالتی‌ها واکنش نشان داده که نهایتاً زمینه و سازوکار توزیع عادلانه و بهره‌گیری مطلوب از ساختارهای گفتمان‌مدار توسط اعضای جامعه در جهت تحقق عدالت اجتماعی فراهم آید.

کتاب گفتمان‌شناسی رایج و انتقادی در حقیقت مجموعه دوازده مقاله است که لطف‌الله یارمحمدی در مناسبت‌های گوناگون و با فاصله به رشته تحریر در آورده و بعد به‌صورت یک کتاب به چاپ رسانیده است. او در فصل آغازین پس از ارائه پیش‌نیازهای بحث و مقدمه به بررسی مقابله‌ای ارجاع صریح و ضمنی در متون فارسی و انگلیسی می‌پردازد. در مقاله یا فصل دوم ساخت گفتمانی و متنی رباعیات خیام را با منظومه فیتز جرالد مقایسه می‌کند؛ ویژگی‌های گفتمانی نوشته علمی را در مقاله سوم بررسی کرده و سپس در فصل بعد با عنایت به نظم درونی وقایع در فرهنگ‌های مختلف، زبان‌های فارسی و انگلیسی را مقابله منظورشناختی می‌کند. فصل پنجم کتاب در حقیقت نقد کتاب گفتمان و ترجمه، نوشته علی صلح‌جو بوده، مقاله ششم بهره‌گیری مترجم از تحلیل گفتمان و مقاله هفتم مصاحبه‌ای است که او در رابطه با زبان و فرهنگ انجام داده است. خواننده در این کتاب نمی‌تواند خط سیر مشخصی را دنبال کند و فصل‌های کتاب صرفاً در تحلیل گفتمانی وجه مشترک دارند؛ به همین ترتیب مقاله هشتم به نقش فرهنگستان‌ها و پیرامون پرورش زبان برای بیان مفاهیم تعلق دارد. فصل نهم نیز به تجزیه و تحلیل گفتمانی انتقادی و ترجمه ادبی می‌پردازد و در واژگان‌شناسی مقابله‌ای واژگان هسته‌ای و غیرهسته‌ای را مطرح و بحث می‌کند. مقاله نهم شیوه‌ای در تحلیل گفتمان و بررسی دیدگاه‌های مختلف فکری- اجتماعی است تا مقاله یازدهم که با عنایت به تصویرسازی کارگزاران اجتماعی، اقدام به تحلیل گفتمان کرده و از مولفه‌های جامعه‌شناختی- معنایی بهره می‌برد و نهایتاً در آخرین مقاله تناسب کاربرد روش‌های کمی و کیفی در تحلیل گفتمان‌ها را مطرح می‌سازد.

ترور در بهارستان

پژوهشی درباره اندیشه، زندگی و ترور واعظ قزوینی

محمود فاضلی

میرزایحیی کیوانی معروف به واعظ قزوینی از چهره‌های برجسته شعر، ادب، آموزش و پرورش، روزنامه‌نگاری و سیاست است. او از طبقات محروم جامعه برخاست و از همان ابتدای عمر با سختی‌ها و ناملایمات زندگی آشنا شد. عضویت، فعالیت و رهبری در حزب دموکرات قزوین، نخستین تجربه وی در عرصه فعالیت‌های سیاسی بود. اما واعظ که در ابتدا با حزب دموکرات در پیوند بود، تجسم آمال و آرزوهای اجتماعی خود را در گرایش به حزب سوسیالیست دید و به آن پیوست و بعد از مدتی به عضویت حزب کمونیست درآمد. اما این روحانی و روحانی‌زاده آرمان‌گرا، همچنان به تعلقات مذهبی خود پایبند و وفادار ماند.

زندگی او از ابعاد مختلف قابل تعمق و بررسی است. واعظ به مطبوعات و معارف خدمات مهمی کرد. روش او در روزنامه‌نگاری انتقادی و جرات و تهور در بیان حقایق باعث شد روزنامه او بیشتر از سایر روزنامه‌ها در قزوین و توابع آن خواننده داشته باشد. روزنامه نصیحت را باید از ارکان روزنامه‌نگاری در قزوین دانست که به نوبه خود در بیداری جامعه نقش مهمی ایفا کرد. سه روزنامه دیگر به ترتیب تاریخ نشر عبارتند از: «روزنامه هدایت، روزنامه قزوین و روزنامه رعد». واعظ قزوینی پس از صور اسرافیل، سلطان‌العمای خراسانی و میرزاده عشقی، جزء نخستین روزنامه‌نگارانی است که جان خود را در راه بیداری و آگاهی جامعه فدا کرده‌اند.

واعظ همچنین در عرصه آموزش و پرورش نیز خدمات ارزشمندی ارائه کرد. تدریس و مدیریت فرهنگ از اقدامات اساسی و موثر او در بسط معارف بود. وی با دلسوزی و پشتکار مدرسه را رونق داد و مردم را به فراگیری علوم در مدارس جدید تشویق کرد. واعظ نه تنها در قزوین بلکه در حومه قزوین نیز اقدامات مهمی برای گسترش معارف انجام داد. واعظ که خود از طبقات محروم جامعه برخاسته بود، همواره در رفع تبعیض می‌کوشید. حساسیت شدید، داشتن سری پرشور، جرات در گفتن و نوشتن حقایق، مبارزه با اوهام و خرافات، اجنبی‌ستیزی و طرفداری از حقوق دهقانان از مشخصات بارز واعظ بود. اما به نظر می‌رسد زندگی و اندیشه و شخصیت واعظ به طور جدی مورد بررسی قرار نگرفته و نقش او در جریان‌های سیاسی چپ ناشناخته مانده است. دو دلیل سبب شده که چهره او در گرد و غبار فراموشی فرو رود. دلیل اول این است که همواره نام واعظ تحت تاثر شهرت و شخصیت ملک‌الشعرای بهار قرار داشته و برخی از نویسندگان به پیروی از بهار او را تنها به عنوان بلاگردان و پیش‌مرگ او محسوب کرده‌اند و دیگر هیچ توجهی به تفکر و فعالیت‌های سیاسی واعظ نداشته و حتی علل توقیف روزنامه نصیحت را بررسی نکرده‌اند.

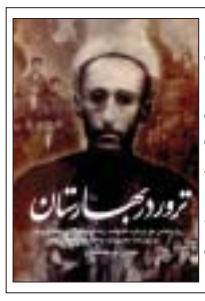

ترور در بهارستان
پژوهشی درباره اندیشه، زندگی و ترور واعظ قزوینی
مهدی نورمحمدی
انتشارات: حدیث امروز
نوبت اول: ۱۳۸۵
تیراژ: ۱۵۰۰ نسخه
قیمت: ۳۲۰۰ تومان

دلیل دیگر همزمانی ترور واعظ با واقعه تغییر سلطنت است، زیرا هنوز خون واعظ روی سنگفرش‌های بهارستان خشک نشده بود که توپ انقراض قاجاریه شلیک و قتل او در هیاهوی ناشی از انتقال سلطنت به فراموشی سپرده شد. تاکنون درباره زندگی، اندیشه و آثار واعظ قزوینی تحقیق جامعی صورت نگرفته است. کتاب یاد شده در سه فصل تنظیم شده است. فصل اول با عنوان «زندگی و ترور واعظ» و در سه بخش «زندگی واعظ در یک نگاه، سالشمار زندگی واعظ، زندگی‌نامه واعظ و معمای قتل واعظ قزوینی» ارائه شده است.

در این فصل نویسنده کوشیده است اطلاعات کامل و جدیدی از زندگی واعظ ارائه دهد. در بخش «معمای قتل واعظ قزوینی» روایت‌های گوناگون مربوط به ترور واعظ را نقل کرده و با توجه به شواهد و قرائن موجود نتیجه گرفته است قتل واعظ نه به خاطر شباهت با بهار، بلکه به دلیل ترویج کمونیسم و نوشتن مقاله «آثار فنا- علائم مرگ» بوده است. فصل دوم با عنوان «سیری در روزنامه نصیحت» حاصل پژوهش نویسنده در شماره‌های مختلف این روزنامه است و «مشخصات نصیحت، مندرجات و پاورقی‌های نصیحت، ثبت احوال و انجمن‌ها و مجامع در نصیحت، سئوال و جواب انتقادی، نصیحت و میرزاده عشقی، نصیحت و قتل ماژور ایمیری، نصیحت و عارف قزوینی» از دیگر بخش‌های مطرح شده در این کتاب است.

فصل سوم اختصاص به اشعار واعظ دارد که برحسب تاریخ چاپ آن در نصیحت، گردآوری شده است. یکی از نکات برجسته زندگی واعظ که گمنام مانده، جنبه شاعری واعظ است. وی از معدود شاعرانی است که از قالب شعر برای پیشبرد اهداف سوسیالیستی و دفاع از حقوق دهقانان استفاده کرده و از این دیدگاه می‌توان او را از پیشگامان ادبیات کارگری دانست. در این فصل برای اولین بار اشعار واعظ به صورت کامل جمع‌آوری و چاپ شده است.

از راست به چپ: سیدسلیمان، حاج سیدجوادی، میرزایحیی واعظ و سیداسدالله حاج‌سیدجوادی

تاجگذاری استر

داریوش شاه شاهان، به تازگی درگذشته است. چنین به نظر می‌رسد که فرزندش، شاهزاده خشایارشا، از همه صفات لازم برای پادشاهی بزرگ بودن برخوردار است. با این همه خشایارشا با شکست و شورش روبه‌رو می‌شود و در همان حال در سایه حرمسرا توطئه‌ای بر ضد او شکل می‌گیرد. در ایالات بابل و مصر طغیان غرش می‌کند، درحالی که شکستی که یونانیان در دشت ماراتن بر داریوش وارد کرده‌اند، انتقام می‌طلبد.

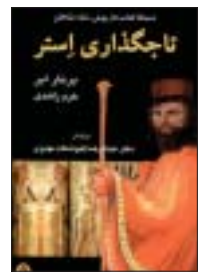

خشایارشا برای رویارویی با یونانیان فرماندهی ارتش بزرگ را برعهده می‌گیرد و تا نبرد سالامین سرنوشت اروپا نامعلوم می‌ماند. شاه که همسرش کتایون به او خیانت کرده است، عشق خود را در آغوش یک دختر جوان یهودی می‌یابد که از میان تعدادی بی‌شمار شاهزاده خانم برگزیده است. تاجگذاری استر که قاعدتاً می‌بایست آغاز یک دوران طولانی صلح و پیشرفت باشد، برعکس بهانه آغاز جنگ میان ایرانیان و یهودیان می‌شود. دو قومی که برای یکدیگر احترام قائل بوده و آموخته بودند با همدیگر همزیستی کنند، از تخت جمشید تا اورشلیم به کشت و کشتار و زد و خورد می‌پردازند. آشوب‌های بزرگی ایران را تکان می‌دهد و چیزی نمانده است که کشور را در جنگ داخلی بی‌رحمانه‌ای غوطه‌ور سازد ...

در این اثر دوجلدی که هیاهوی یک داستان قهرمانی با جاذبه‌های مشرق‌زمین آن را همراهی می‌کند، دو داستان‌نویس «برنار ابر»، شیفته تاریخ و «خرم راشدی» وابسته به گذشته ایرانی‌اش، ما را به صحنه نبرد دومین جنگ ایران و یونان می‌برد. کتابی که در سال ۲۰۰۴ به زبان فرانسه در پاریس انتشار یافته است و جلد دوم داریوش شاه شاهان (داستان تاریخی) است.

کتاب تاجگذاری استر ترجمه دکتر عبدالرضا (هوشنگ) مهدوی است که از سوی انتشارات البرز انتشار یافته است متشکل از ۳۶ داستان تاریخی است. داستان‌هایی همچون «سه پدر خوانده، شب‌های تخت جمشید، خشایارشا شاه بزرگ، شورش و بلوا، سفر به مصر، سرگرمی ملکه، کاخ پرخطر، سالامین، ضیافت خشایارشاه، چگونه ملکه می‌سازند، زهر در تاج، وفای به عهد و سرنوشت استر» از جمله داستان‌های این کتاب صفحه‌ای است که در تیراژ ۲۰۰۰ نسخه و با قیمت ۲۸۰۰ تومان انتشار یافته است.

دگراندیشی و گفت‌وگو در تاریخ اسلام

جدیدترین کتاب عبدالمجید معادیخواه رئیس بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی از سوی انتشارات «ذره» با عنوان تاریخ اسلام، عصر دگراندیشی و گفت‌وگو (عصر علوی) در ۱۵ فصل مستقل انتشار یافت. کتاب در واقع جلد ششم تاریخ اسلام است. جلد اول عصر بعثت، جلد دوم «گسترش قلمرو و خلافت اسلامی»، جلد سوم «روزگار عثمانی» و جلد چهارم الی ششم به «عصر علوی» اختصاص یافته است.

نویسنده در فصل اول کتاب تحت عنوان «تفاهم عصرها و گفت‌وگوی نسل‌ها» و در نتیجه‌گیری آن معتقد است: «رمز عقیم ماندن جنبش‌هایی که تاریخ معاصر ما با آن آغاز شده است گسست نسل‌های جامعه است. در سرزمین‌هایی چون ایران روزی از عدالت‌خواهی مردم موجی برخاست که به مشروطه‌خواهی انجامید. مشروطه‌خواهان پس از پیروزی به جان هم افتادند و در حالی که دو گروه از زد و خورد به یکدیگر خسته شده‌اند، سومی آمد و زر را زد و برد! جنبش مشروطه با کودتای سوم اسفند مصادره شد و دیکتاتوری بر روابط شهریار و شهروندان حاکم شد. دیری نپایید که دوباره زمینه جنبشی در ستیز با دیکتاتوری شکل گرفت.

با این ویژگی که نیروهای جوان و بالنده آن به هیچ روی تجربه‌های نسل گذشته را زادراه خویش نکردند! چنین بود که دیگر بار در نهضت نفت همان تجربه تلخی تکرار شد که جنبش مشروطه را عقیم و مشروطه‌خواهان را ناکام کرد. سخن از کاستی غم‌انگیز و زیان‌بار است. نسل‌های پیشین هیولای روزگار را فرصت می‌دهد که انرژی جوانی‌شان را فروبلعد. آنچه را به روشنی از سیره علوی نتیجه می‌گیریم، این نکته افتخارآفرین است که ما را امام و الگویی است که ۱۴ قرن پیش در اندیشه گسست نسل‌ها بوده است و در پیشگیری از این فاجعه کوشیده است. در نگاه و اندیشه علوی، نسل جوان را ویژگی‌هایی است چون: غرور، شتاب‌زدگی و ذائقه‌ای متفاوت با نسل کهن، این همه زمینه گفت‌وگوگریزی را چنان فراهم می‌کند که به سادگی نمی‌توان تجربه‌های گذشته را به نسل آینده پیش‌کش کرد.»

نویسنده همه نیروی خود را وقف نگارش کتابی کرده است که در آن هم نشانی از حرمت‌شکنی نباشد و هم زمینه نقد سالم را فراهم سازد. سرفصل‌های جلد ششم کتاب تاریخ اسلام به موضوعاتی همچون «تفاهم عصرها و گفت‌وگوی نسل‌ها، فرصت فرهنگ‌سازی، سکوی پرواز، پرده آخر، در تلاش برای گره گشودن از معمای نمایش، تجزیه جهان اسلام، حماسه تیغ درمانی، معمای جهادگریزی، پی‌افزودی بر نهروان، هنر در خدمت خشونت، سرنوشت مصر، بحران‌ها و تاخت و تازهای زنجیره‌ای، خشونت جنون‌آمیز، سایه‌ای از ابهام مضاعف و تولدی دیگر» می‌پردازد. کتاب در ۸۷۳ صفحه، ۱۱ هزار نسخه و با قیمت هفت‌هزار تومان انتشار یافته است.

سرگذشت هنر اسلامی

کتاب «هنر اسلامی» نوشته دکتر عفیف البهنسی ترجمه محمودپور آقاسی عنوان کتاب جدید نشر سوره است که در ۳۹۹ صفحه و با قیمت ۳۶۰۰ تومان ارائه شده است. آنچه به نام هنر اسلامی آمده، در واقع شیوه و روش ابداعی خود تمدن‌ها است که با تفکر خودشان قابل تطبیق است و به صورت مکتوب و یا تجربی به اثبات رسیده است. هنر اسلامی از شبه‌جزیره‌العرب نشات گرفته است. یعنی همان جایی که اسلام به وجود آمده و متولد شده و سپس منتشر شده و این امکان را پیدا کرده است که بر تفکر، سیاست و اخلاق تسلط یابد. همان اعرابی که در ابتدا هویت عربیت را بر دوش خود حمل می‌کردند و در نهایت اسلام را گسترش دادند، اینان ساکنین بدوی بودند و بعداً مسلمان شده و در واقع از بزرگان اسلام به شمار آمدند.

هنرها، نتیجه و دستمایه آن انسان‌هایی است که فرهنگ واحدی داشته‌اند و بعداً این فرهنگ توسعه یافته و حکمرانان آنان نیز خود به طور دائمی و مطلق در خدمت خدای واحدی بوده‌اند. این انسان مکان و پناهگاهش خدا بود و صنعت و خلاقیت را بر کار خود ترجیح می‌داد و دین هم مخالف صنعت او نبود، چنان‌که هیچ گونه محدودیتی برای شکل و نوع آن هنر در خود احساس نمی‌کرد. بنابراین وحدت و یگانگی حکام و وحدت در هدف را می‌توان دو عامل اساسی برای تحقق وحدت هنر و همچنین علت رشد و خلاقیت آن نامید. مسجد اولین مکانی بود که هنرمند به خلاقیت در آن همت گماشت. به جهت اینکه مسجد این امکان را می‌داد که ماندگار باشد، مانند مسجد حضرت رسول در مدینه که با سقف‌هایی از تنه درخت خرما و دیوارهای بلندی احاطه شده است، دین اسلام به صورت یک پایه و اساس برای تمدن درآمد و مردم درصدد ایجاد ارتباط صور معماری و روش‌های هنری با مفاهیم فکری و عقیدتی خود برآمدند و این امر در اذهان و قلوب آنان نافذ شده و رشد و نمو کرد. بدین ترتیب طبیعت معماری و هنر جدید اسلامی شکل گرفت که در ابتدا از مسجد، حرکت آن آغاز شد و سپس بدون درنگ به صورت شکل‌های ابداعی مختلفی مانند خط، تصویر و همچنین به صورت اشکال معماری مثل مدرسه، مهمانخانه، بیمارستان، کاروانسرا و... گسترش یافت. هنر اسلامی به جهت وحدت و یگانگی خود از دیگر هنرها متمایز می‌شود، همچنین این هنر به جهت تنوعش از دیگر هنرها جدا می‌شود اما نویسنده معتقد نیست که یک هنر، مانند هنر اسلامی در عالم به تنهایی حافظ هویت خود باشد. نویسنده برای نگارش کتابش از پژوهش‌های متعدد در خصوص هنر اسلامی بهره برده است و از کشف آثار باستانی و تحقیقات دانشمندان مشهور و همچنین از امکانات کامل هنری متعلق به دارطلاس نیز استفاده کرده است. ده فصل کتاب هنر اسلامی به عناوینی همچون «تاسیس هنر اسلامی، ماهیت هنر اسلامی و زیبایی آن، آبادانی، بنیان اولین مساجد، ساختمان مساجد در سرزمین‌های عربی، مساجد ایرانی و ترکی، معماری شهری و نظامی، هنرهای تصویری اسلامی، نقش عربی و هنرهای تطبیقی» اختصاص یافته است.

اسناد و مکاتبات آیت الله عبدالحسین لاری

از کتاب‌های تازه موسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی «اسناد و مکاتبات آیت‌الله عبدالحسین لاری» نوشته محمدباقر وثوقی است. کتاب یاد شده به‌منظور معرفی بخشی از اسناد و مکاتبات منتشرنشده روحانی عصر مشروطیت فارس تدوین شده است. این کتاب در سه بخش تنظیم شده است. در بخش اول دو رساله فقهی- سیاسی آیت‌الله لاری معرفی شده است. این دو رساله «بیانیه فقهی- سیاسی» و «رساله سئوال و جواب» نامیده شده و محتوای آن بیانگر وضعیت فکری عصر مشروطیت در ایالت فارس است. در ابتدای هر دو رساله، مقدمه‌ای کوتاه شامل مختصر محتوایی و جایگاه آن در شرایط عصر مشروطیت آمده است. در بخش دوم «اسناد و مدارک آیت‌الله لاری آمده که به طور کلی به دو بخش «اسناد» و «تصاویر» تقسیم شده است. در بخش عکس و تصاویر بر اساس اسناد موجود چند قطعه از عکس‌های منحصر به‌فرد آیت‌الله لاری، شاگردان و هم‌رزمان او آمده و تصاویر برخی از اسناد نهضت مشروطیت فارس نیز آورده شده است.

در قسمت دوم، اسناد مکتوب آمده است که از لحاظ محتوایی می‌توان آن را به دو بخش «مکاتبات شخصی و مکاتبات اداری» تقسیم کرد. در بررسی این اسناد تلاش شده است رسم‌الخط اصلی آن حفظ شود. این امر به‌ویژه در مورد اسناد اداری مصداق بیشتری یافته است. در بخش سوم ضمایمی شامل «روزشمار زندگی ایشان» و «شرح حال کوتاهی از رجال مشروطیت فارس» آمده است که خواننده می‌تواند با مراجعه به آن، تصویری کلی از رویدادهای آن دوره که مرتبط با ایشان است در ذهن خود مجسم نماید. برای آشنایی بیشتر با فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی نامبرده نیز در مقدمه کتاب، بخشی با عنوان «مروری بر زندگانی آیت‌الله سیدعبدالحسین لاری» آورده شده که مطالعه آن می‌تواند برای درک بهتر موقعیت اجتماعی فارس و رویدادهای آن کمک موثری کند.

بازار سنتی لار

یادداشت

شرق دنیای او را تشکیل می‌دهد

بازتاب اسلام
آنه ماری شیمل
ترجمه: بهاءالدین بازرگانی گیلانی
نشر: شور
نوبت اول: ۱۳۸۵
تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۳۸۰۰ تومان

پروفسور آنه ماری شیمل بانوی بزرگ اسلام‌شناس و خاورشناس آلمانی در این کتاب که بخش اصلی آن به مصاحبه خانم «فلیسیتاس فون شونبورن» نویسنده سوئیسی با وی اختصاص دارد، نگاهی عمیق به زوایای گوناگون عالم معنوی و دنیای اسلام می‌افکند و تنوع شاخه‌های دین بزرگ اسلام را در دوران‌های گذشته و عصر حاضر به تصویر می‌کشد. او در این مصاحبه از معارف و تمدن اسلامی و ویژگی‌های متنوع جهان اسلام از ابتدا تا به امروز سخن به میان می‌آورد و از جمله درباره پیامبر اسلام، عرفان اسلامی، مسلمانان، قرآن، تصوف، جهاد، شعر، کلام، مولوی، اقبال، ابن‌عربی، خوشنویسی و یا پیرامون معانی و مفاهیم دیگری همچون اهریمن، انفجار بزرگ، حقوق بشر، حقوق زن، جنگ، گوته و حتی موضوعاتی نظیر آمریکا و افغانستان و پاکستان به قضاوتی دقیق و عالمانه می‌نشیند.

وی در این مصاحبه از پرداختن به سگ و گربه و خفاش و زنبور و یا جن در اسلام و مسائلی نظیر سلمان رشدی، رقص و هیتلر هم باز نمی‌ماند. برداشت‌های این نابغه زبان‌دان، تا حد زیادی تحت تاثیر عشق عمیقش به دین اسلام و پیامبر است و در این مورد به غربیان پیرامون پیش‌داوری‌های عنادآمیز و یا ناآگاهانه درباره دنیای اسلام و تاریخ دور و دراز غنی آن هشدار می‌دهد و عواقب ناخوشایند چنین برداشت‌هایی را در مسیر ایجاد تفاهم میان قبایل و ملل و زندگی مسالمت‌آمیز میان ابنای بشر، در پیش دیدگان مجسم می‌سازد.

او گرچه مسلمان نبود ولی بر اثر ممارست در متون اسلامی و همدلی با مسلمانان و شرقیان از عشق و معرفت ژرف به خدا و پیامبر نصیبی وافر برده بود و از سوی دیگر به دلیل تعلقش به دنیای مسیحیت و عوالم غربی مسئولیتی بس سنگین بر دوش خود احساس می‌کرد و آن ایجاد فضای همدلی و تفاهم میان شرقیان و مسلمانان از یکسو و غربیان و مسیحیان از طرف دیگر در دنیای آکنده از نزاع، ظلم و نابسامانی امروز بود. وی در طول عمر خود همواره تعهدی بس سنگین در خود احساس می‌کرد تا غربیان را نسبت به حقایق، اصالت و غنای فرهنگ و تمدن اسلامی آگاه سازد و آنان را از پیش‌داوری‌های بعضاً غرض‌آلود و ناصواب درباره این دین بزرگ توحیدی باز دارد و پل همدلی و تفاهم میان غرب مسیحی و شرق اسلامی برقرار نماید.

خانم شیمل در این کتاب بالاخره به شرح زندگانی خویش و فراز و نشیب‌های بعضاً سخت و ملال‌آور آن به ویژه در دوران جنگ جهانی دوم می‌پردازد و فعالیت‌های علمی و آکادمیک سخت‌کوشانه و پرثمر خود را بر می‌شمارد و در عین حال از جفای لجوجانه روشنفکران آلمان نسبت به خود که هنگام اعطای جایزه ارزشمند انجمن کتابفروشان آلمان اوج عنادآمیزی گرفته و این زن نابغه را به گفته خود تا مرزهای یک انتحار پیش برده بود، شکوه‌ها می‌کند. چنین عنادی طبق نظر بسیاری از آگاهان بی‌غرض در اصل به واسطه عشق فطری شیمل به جهان اسلام و شعر و عرفان شرقی که به زعم قشری از روشنفکران غربی نشسته بر برج عاج، گویای حتی باعث حمایت شیمل از فتوای قتل سلمان رشدی هم شده، سرچشمه گرفته است. خانم فون شونبورن پیش از مصاحبه طولانی و در فصل اول کتاب خود نیز به معرفی پروفسور شیمل می‌پردازد و شخصیت، روحیات و فعالیت‌های گسترده و خستگی‌ناپذیر این بانوی بزرگ را با این جمله معنادار به بررسی می‌نشیند که: «شرق دنیای او را تشکیل می‌دهد».

آنه‌ماری شیمل سال‌ها در زمینه الهیات اسلامی، تاریخ ادیان و تصوف در دانشگاه‌های آلمان و ترکیه و همچنین دانشگاه هاروارد در آمریکا تدریس کرد. از او بیش از یکصد کتاب و مقاله علمی منتشر شده است. او توانست در کنار جوایز و نشان‌های علمی متعددی که از کشورهای شرق و غرب عالم دریافت کرده بود، در سال ۱۹۹۵ جایزه معتبر انجمن کتاب‌فروشان آلمان را به خود اختصاص دهد. این بانوی بزرگ خاورشناس و اسلام‌شناس در سال ۲۰۰۳ میلادی در شهر بن آلمان چشم از جهان فرو بست.

این کتاب ۳۰۳ صفحه‌ای توسط بهاءالدین بازرگانی گیلانی از متن آلمانی به فارسی ترجمه شده است. وی در گذشته کتاب تاریخی «انقلاب‌های اروپایی» نوشته چارلز تیلی مورخ برجسته معاصر و همچنین کتاب «پس از امپراطوری» نوشته امانوئل تود نظریه‌پرداز مسائل سیاسی و جمعیت‌شناس فرانسوی را از آلمانی به فارسی ترجمه کرده است که به ترتیب توسط انتشارات «کویر و اطلاعات» روانه بازار کتاب شده بود. مترجم همچنین کتاب مرجع تاریخ اروپا به نام «اروپا مولود قرون وسطی» نوشته ژاک لوگوف مورخ فرانسوی را در دست ترجمه دارد که مراحل پایانی خود را می‌گذراند.